

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
Інститут післядипломної освіти

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені
Н. В. Остроградського

**УПРАВЛІНСЬКІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО
РОЗВИТКУ ОСВІТИ**

*Матеріали Всеукраїнської
науково-практичної конференції
(20 квітня 2016 року)
I частина*

Харків - 2016

ідентичності майбутнього фахівця дає новий ракурс ідентифікаційним дослідженням. Подальші дослідження спрямовані на дослідження методичних та прикладних аспектів персоналізації-персоніфікації майбутніх фахівців-психологів. Передбачається, що врахування цих векторів актуалізацію в підготовці фахівців з другою вищою освітою дасть можливість підвищити рівень індивідуалізації професійного навчання у виші.

Література

1. Гарбузова Г.В. Эмпирические критерии формирования профессиональной идентичности студентов // www.bali.Ostu.ru/umc/arhiv/2007/1/Garbuzova.doc
2. Ложкін Г. Професійна ідентичність в контексті маргінальної поведінки суб'єкта / Г. Ложкін, Н. Воляннюк // Соціальна психологія : Український науковий журнал. – 2008. – № 3., С. 123-130.
3. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія №12. Психологічні науки: Зб.наукових праць. – Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009 . – № 26(50). – Част.ІІ.
4. Орлов А.Б. Личность и сущность: внешнее и внутреннее Я человека / А.Б.Орлов. // Вопросы психологии. - 1995а, № 2, С. 5–19.
5. Петровский А.В. Индивид и его потребность «быть личностью». / А.В.Петровский, В.А. Петровский // Вопросы философии, 1982, №3, С.44–53.

В статтє раскрыты современные научные труды по исследованию профессиональной идентичности и показано эвристичность учета процессов персонификации и персонализации в изучении профессиональной идентичности будущих психологов

Ключевые слова: *идентичность, профессиональная идентичность, персонализация, персонификация.*

The article deals with modern scientific papers on the study of professional identity and shows heuristic account personalization and personalization of learning processes in the professional identity of future psychologists

Key words: *identity, professional identity, personalization, personification.*

УДК 378

ОБУМОВЛЕНІСТЬ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ РІВНЕМ ЙОГО УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Ростовська В. І.

У статті розкрито зв'язок між результативністю педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу та рівнем його управлінської культури.

Ключові слова: *педагогічна діяльність, культура, управління, управлінська культура, результативність.*

Постановка проблеми. Суспільно-політичні та соціально-економічні зміни, що відбуваються в Україні, суттєво впливають на діючу систему освіти й зумовлюють необхідність оволодіння педагогами навчальних закладів управлінською культурою. Проблема сформованості управлінської культури педагогів пов'язана з потребою у професійно-підготовлених фахівцях, які здатні ефективно працювати в сучасних умовах, підвищувати результативність навчально-виховного процесу. Сьогодні все більше викладачів усвідомлено виконують професійну роль менеджера навчально-виховного процесу, і це спонукає педагогів до пошуку шляхів вдосконалення власної управлінської культури.

Рівень управлінської культури викладача, а саме: ефективна реалізація принципів та методів, застосування доцільних організаційних форм і технологічних прийомів управління освітнім процесом ймовірно обумовлює результативність його педагогічної діяльності.

У зв'язку з цим дослідження обумовленості результативності педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу рівнем його управлінської культури є актуальним в умовах реформування освітньої галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У психолого-педагогічній літературі накопичено чималий досвід з вивчення управлінських аспектів педагогічної діяльності викладача. Основам педагогічного менеджменту й самоменеджменту присвячені праці Н.Л. Коломинського, М.І. Приходько, В.П. Симонова, В.Е. Луначека; проблеми формування управлінської культури педагогів розглядалися в працях В.І. Бондаря, В.І. Загвязинського, В.О. Сластьоніна, М.М. Поташніка, В.С. Пікельної, Т.І. Шамової; питання результативності навчально-виховного процесу знайшли відображення в працях В.П. Беспалька, В.І. Бондаря, Л.І. Даниленко, Г.А. Дмитренка, Г.В. Єльнікової, В.І. Маслова, В.С. Пікельної та ін.

Проте, незважаючи на широке висвітлення науковцями управлінських аспектів у діяльності викладача вищого навчального закладу, питання обумовленості результативності педагогічної діяльності викладача рівнем його управлінської культури потребує подальшого вивчення.

Мета статті: показати обумовленість результативності педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу рівнем його управлінської культури.

Виклад основного матеріалу. Педагогічна діяльність є складовою частиною педагогічної системи. У науковій літературі педагогічна система характеризується як стійкий організаційно-технологічний комплекс, що забезпечує досягнення заданої мети, й таке об'єднання елементів, яке залишається незмінним за будь-яких значних перетворень [13].

Н.В. Кузьміна під педагогічною системою розуміє цілісне утворення, множину взаємопов'язаних структурних і функціональних компонентів, що підпорядковані цілям виховання і навчання молодого покоління та дорослих людей [5].

Структурними компонентами педагогічної системи можна вважати цілі, системи, студентів, педагогів, зміст навчальної інформації, засоби педагогічної взаємодії.

Основними функціями педагогічної системи вищого навчального закладу є: продукування, передавання, поширення знань і формування в того, хто навчається, умінь й усвідомлення необхідності навчатися протягом життя [6].

Діяльність викладача вищого навчального закладу спрямована на підготовку фахівців з вищою освітою і у зв'язку з цим має велике соціальне значення.

Функції педагогічної системи визначають функції викладача вищого навчального закладу: організаторську, інформаційну, трансформаційну, орієнтовно-регулятивну, мобілізуючу [9].

Головним за значенням компонентом праці викладача вищого навчального закладу є навчально-педагогічна діяльність, що спрямована на організацію процесу навчання у вищій школі відповідно до сучасних вимог. За своїм змістом навчальна робота у вищому навчальному закладі – це частина цілеспрямованої трудової діяльності щодо підготовки фахівців з вищою освітою [12].

А.І. Кузьмінський визначає такі вимоги до викладача вищого навчального закладу: висока професійна компетентність, педагогічна компетентність, соціально-економічна компетентність, комунікативна компетентність, а також високий рівень загальної культури – сформований науковий світогляд, стійка система національних і загальнолюдських духовно-моральних цінностей [6].

Сучасне розуміння педагогічної діяльності передбачає працю дорослої людини, спрямовану на підготовку підростаючого покоління до самостійного життя та професійної реалізації. У зв'язку з цим науковці [5] розглядають викладача як організатора соціального виховного середовища та координацію його взаємодії з кожним учасником освітнього процесу. Функції організації, регуляції та координації – головні функції в управлінні як організацією, так і навчально-виховним процесом. Отже, педагогічна діяльність за своєю сутністю є управлінською. Місце викладача вищого навчального закладу як провідного суб'єкта освітнього процесу на даний час змістилося з безпосереднього виховання і викладання на організацію діяльності (колективної та індивідуальної) студентів. Ось чому його діяльність є основним механізмом управління розвитком колективу в цілому та кожного студента, зокрема.

Діяльність викладача вищого навчального закладу складається з двох взаємозалежних компонентів: знань щодо управління педагогічним процесом та практичних умінь і навичок щодо управління як такого.

Таким чином, ми вважаємо, що управлінська культура викладача вищого навчального закладу – це рівень його компетентності вирішувати професійні завдання, спрямовані на досягнення поставленої навчально-виховної мети шляхом реалізації педагогічної діяльності.

Показником педагогічної діяльності є результативність. Поняття «результативність» використовують у різних галузях науки. Це поняття є

універсальним. Взагалі під ним розуміють досягнення (отримання) визначеного результату [11].

Дуглас Уїлмс (професор університету Британська Колумбія, Канада) розглядає результативність як рівень навченості в освітньому процесі на основі підсумкової оцінки за моделлю «вхід-вихід», обґрунтовує, що результат освіти тісно пов'язаний та перебуває в прямій залежності від компетентності викладача, яка реалізується у його професійній діяльності [3].

Ми підтримуємо таку позицію і вважаємо, що результативність педагогічної діяльності – це рівень досягнення навчально-виховної мети як співвідношення кінцевого результату із запланованим; ступінь задоволення споживачів кінцевим результатом відносно замовленого; визначення ступеня конкурентоздатності потенційних напрямів подальшого розвитку.

Як стверджує Л. Петриченко, а ми поділяємо її погляди, стратегічним завданням вищої школи є підготовка компетентного фахівця, здатного ефективно діяти за межами навчальних ситуацій, розв'язувати типові й проблемні завдання у власній професійній діяльності [12].

Отже, мірилом результативності педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу є готовність випускника до вмотивованої у майбутньому продуктивної професійної діяльності, сформованість ціннісно-особистісних орієнтирів щодо соціального, культурного та інтелектуального зростання.

Саме тому у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу необхідно розвивати у студентів навички самонавчання та виконавської дисципліни. На часі реорганізація застарілої системи діяльності вищих навчальних закладів, забезпечення розумних підходів до використання традиційних технологій навчання, розвиток творчих здібностей студентів. Важливо спрямовувати їх розумову діяльність на усвідомлення цінності знань, виховувати вміння і навички їх самостійно здобувати, протидіяти формальному характеру їх засвоєння, порушенню взаємозв'язку знань з різних сфер науки та явищ розвитку суспільства і культури людства. Важливо забезпечити позитивні особистісні контакти студента з викладачем не як з транслятором знань, а як з успішною особистістю.

Усвідомлення сутності поняття «управлінська культура викладача вищого навчального закладу» потребує аналізу наукових джерел щодо понять «управління» та «культура». Поняття «культура» охоплює надзвичайно багате, різноманітне явище. Культура властива будь-якій формі людського існування як засіб організації людської життєдіяльності. Культура відіграє важливу роль у житті людства, бо є засобом узагальнення, збереження і передачі людського досвіду. Слововживання терміну «культура» залишається багатозначним і єдиного загальноприйнятого тлумачення на даний час не існує. У Найновішому тлумачному словнику української мови поняття «культура» визначається як сукупність матеріальних та духовних цінностей, створених людством протягом його історії; те, що створюється для задоволення духовних потреб людини; освіченість, вихованість; рівень, ступінь досконалості якої-небудь галузі господарської або розумової діяльності [19].

Культура є специфічним способом організації і розвитку людської життєдіяльності, який відображено в продуктах матеріальної та духовної праці, в системі соціальних норм і засад, духовних цінностей, у сукупності відношень людей до природи, між собою і до самих себе [1].

Поняття «культура» можна тлумачити у широкому значенні – як рівень розвитку суспільства або історичної епохи та у вузькому значенні – як сферу духовного життя людей.

Культура – це специфічна форма об'єднання людей і формування духовної свідомості окремої особи. Специфіка культури відбивається в тому, що вона (культура) свідчить, якою мірою людина стала для себе та інших людиною, як вона відчуває та усвідомлює себе такою [8].

В аксіологічному аспекті культура – це сукупність досягнутих у процесі освоєння світу матеріальних і духовних цінностей, а в гуманістичному – найважливіший чинник духовного розвитку людини, вияву її творчих здібностей [5].

У динамічному аспекті культуру трактують як засіб організації діяльності та взаємодії, а в статичному – матеріальні та духовні цінності. Науковці наголошують, що окрім динамічності та статичності поняття «культура» торкається як внутрішніх аспектів існування людини – її цінностей та духовного життя, так і зовнішніх – матеріальних і духовних досягнень суспільства [17]. Отже, культура – динамічна система, що може розвиватися і змінюватися.

Основні характеристики культури, її особливості не можна розглядати поза її співвідношенням з практичною діяльністю людини. Культура кожного виду професійної діяльності має певну специфіку та своє призначення, що особливо проявляється в управлінській культурі [18].

Необхідність в управлінській діяльності виникає одразу, коли люди об'єднуються заради досягнення спільної мети.

О.Орлов дає трактування процесу управління як процесу впливу суб'єкта на об'єкт з метою переведення його у новий якісний стан для підтримки у визначеному режимі [10].

Управління – це систематичний цілеспрямований вплив керівника (менеджера, командира, начальника, директора) на загальну систему або на окремі складові пізнання і цілеспрямованого застосування об'єктивних закономірностей, принципів, методів і засобів управління в інтересах забезпечення її оптимального функціонування і розвитку, досягнення поставлених управлінських цілей [18].

Таким чином, більшість дослідників визначають управління як систему цілеспрямованих впливів на керований об'єкт для досягнення певного результату.

Управління виникає в тих системах, які характеризуються складністю та динамічністю. Для зняття негативних результатів впливів різних факторів на систему та для забезпечення функціонування та розвитку виникає необхідність в управлінні. Саме управління необхідне для оптимізації діяльності та упорядкування процесів та стану систем.

В управлінській діяльності виявляється управлінська культура суб'єкта управління, яка є складовою загальнолюдської культури і безпосередньою формою реалізації загальнолюдських надбань в управлінській сфері [18].

У сучасній науково-педагогічній літературі поняття «управлінська культура» визначається як категорія, що являє собою синтез психолого-педагогічних переконань і майстерності, загального розвитку і управлінсько-педагогічних якостей, управлінської етики і системи багатогранних відносин. Вона виникає і розвивається в процесі управлінсько-педагогічної діяльності. Ж.С.Позднякова під управлінською культурою розуміє властивість особистості, що складається з професійних і загальнокультурних знань, аналітичних організаційних контрольних умінь, а також особистісних якостей, сформованість яких забезпечує готовність до розв'язання будь-якого роду управлінських завдань [14].

А.В. Губа управлінську культуру розглядає як динамічне системне особистісне утворення, що охоплює цінності, спеціальні знання й уміння, особистісні якості, які забезпечують ефективність здійснення управлінської діяльності [2].

О. Сластьонін вважає, що управлінська культура людей, зайнятих у сфері освіти, є частиною їх професійно-педагогічної культури [16].

На думку В.І. Лозової професійно-педагогічна культура діалектично пов'язана з усіма елементами особистісної культури: моральною, естетичною, розумовою, правовою, політичною, екологічною тощо, оскільки вона є інтегральним показником інших видів культур, їх складовою і разом з тим містить їх у собі [7].

Управлінська культура викладача вищого навчального закладу як цілісна властивість особистості проявляється у процесі професійної педагогічної діяльності; характеризує особливості свідомості, поведінки, спілкування педагога; забезпечує усвідомлення та культуродоцільність професійної діяльності; стимулює творчий розвиток педагога [4].

Саме рівень управлінської культури викладача вищого навчального закладу, володіння ним різноманітними способами впливу на студентів буде сприяти розширенню горизонтів їх знань, змінювати вектор викладацького впливу на освітній процес, забезпечувати організаторський та проектувальний його зміст, формувати нову культурну учасників навчальної діяльності. Взаємовідносини зі студентами мають набути змісту партнерських, в основу яких покладено повагу та довіру до особистості студента.

Усвідомлення власної успішності як професіонала, здатного до систематичної продуктивної соціально-корисної діяльності, формує особистість викладача вищого навчального закладу як таку, що може стати прикладом для студентів та стимулюватиме їх до самовдосконалення і самореалізації.

Розглянуте вище засвідчує, що управлінська культура викладача вищого навчального закладу впливає на результативність його професійної діяльності, яка по суті є управлінською відносно колективу студентів та окремо кожного з них, забезпечує їх стабільний розвиток та, як результат, формує фахівців, здатних якісно й результативно виконувати поставлені завдання, проявляти

ініціативу, керувати, прагнути до вдосконалення, брати на себе відповідальність за прийняття рішень та усвідомлення власної відповідальності за їх виконання.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Таким чином можна зробити наступні висновки:

- педагогічна діяльність викладача вищого навчального закладу по суті є управлінською, спрямованою на студентський колектив та індивідуально на кожного з них;
- результатом діяльності викладача вищого навчального закладу є формування професійно підготовленої та соціально зрілої особистості студента, мотивованого до суспільно-корисної діяльності та особистісного зростання, яке перебуває у прямій залежності від рівня володіння викладачем управлінською культурою. Продуктивність його педагогічної діяльності характеризується тим, що він не формує знання, вміння та навички студентів, а використовує свій предмет як засіб формування особистості, її творчого мислення, уміння самостійно здобувати нові знання, перебудовувати діяльність у нових умовах. Діяльність такого викладача переводить об'єкт навчання та виховання у суб'єкт саморуку, самоствердження;
- управлінська культура викладача вищого навчального закладу є цілісною властивістю особистості, що характеризує власні якості людини, систему її цінностей, професійні знання та знання в сфері педагогічного аналізу, планування, організації, контролю й регулювання педагогічного процесу, прагнення до реалізації таких знань та постійного професійного самовдосконалення.

Перспективи подальших досліджень ми пов'язуємо з аналізом проблеми розвитку управлінської культури викладача у безперервній освіті.

Література

1. Абрамова С.Г. О понятии «организационная культура» / С.Г.Абрамова, И.А.Костенчук // Служба персонала. – 2009. - №2. – С. 18-22
2. Губа А.В. Теоретично-методичні засади формування управлінської культури вчителя – майбутнього менеджера освіти: Дис... докт. пед. наук: 13.00.04 / А.В. Губа: Луган. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – Луганськ. – 2010. – 512 с.
3. Дуглас Уилмс. Результаты образования: модели и типы оценки [електронний ресурс] / Уилмс Дуглас // Директор школы, - 1995. - №6. – Режим доступу до журналу: <http://www.direktor.ru>
4. Крушельницька О.В. Управління персоналом: навчальний посібник / О.В.Крушельницька, Д.П.Мельничук. – К. : Кондор, 2003. – 296 с.
5. Кузьмина Н.В. Профессионализм деятельности преподавателя и мастера производственного обучения профтехучилища. – М.: Высшая школа, 1998. – 167 с.
6. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: навч. посібник. / А.І.Кузьмінський. – К.: Знання, 2011. – 486 с.

7. Лекції з педагогіки вищої школи : навчальний посібник / за ред. В.І. Лозової. – Х.: «ОВС», 2006. – 496 с.
8. Лутаєва Т.В., Кайдалова Л.Г. Педагогічна культура: навч. посібник / Т.В. Лутаєва, Л.Г. Кайдалова – Х.: НФаУ, 2013. – 156 с.
9. Маркова А.К. Психологія труда учителя / А.К.Маркова – М.: Педагогика, 1993. – 274 с.
10. Орлов А.И. Менеджмент : [учебное пособие] / А.И.Орлов, С.А.Боголюбов, Ж.В.Прокофьева и др. – М. : Знание, 2000, - 288 с.
11. Островецьова Н.М. Ефективність управління загальноосвітньою школою : соціально-педагогічний аспект : [моногр.] / Н.М. Островецьова, Л. І. Даниленко. – К. : Школяр, 1996. – 302 с.
12. Петриченко Л.О. Теоретико-методологічні засади управління якістю освіти у вищому педагогічному навчальному закладі / Л.О.Петриченко. – Харків: Компанія СМІТ, 2012. – 520 с.
13. Підласий І., Підласий А. Педагогічні інновації // Рідна школа. –1998. – №12. – С. 3-17
14. Позднякова Ж.С. Формирование управленческой культуры будущего менеджера / Ж.С.Позднякова // Педагогика - №4(57) – 2008, с.81-84
15. Причепий Є.М., Чорний А.М., Чекаль Л.А. Філософія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Академвидав, 2005. – 592 с.
16. Слостенін В.А. Педагогіка : [учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений] / [В.А. Слостенін, И.Ф. Исаев, Е.Н. Шиянов]; под ред. В. А. Слостенина. – М.: Академия, 2002. – 576 с.
17. Черновол-Ткаченко Р.І. Техніка управлінської діяльності / Р.І.Черновол-Ткаченко – Х. : Вид. група «Основа», 2013. – 304 с.
18. Ягупов В.В., Свистун В.І., Кришталь М.Я., Король В.М. Управлінська культура і компетентність керівників як системна психолого-педагогічна проблема / Педагогічні науки. Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України, №4(69), 2013, с. 291-301
19. <http://www.eslovnyk.com/>

В статтє раскрыта зависимость между результативностью педагогической деятельности преподавателя высшего учебного заведения и уровнем его управленческой культуры.

Ключевые слова: педагогическая деятельность, управление, культура, управленческая культура, результативность.

The article discovers dependence between productivity of pedagogical activity of teacher of higher education and its level of management culture.

Key words: educational activities, culture, administration, management culture and performance.